

Viková: dělá, jako by o tom nevěděla. Ani slovem nezavádí o to, je-li správný nebo nesprávný názor realismu na ženskou otázku a proč je správný nebo nesprávný. Mlčí, mlčí, mlčí. Ale stane se *náhodou nehoda*, *sensační nehoda* — jakýsi výstup ve spolku — a paní Viková vyřítí se a nevkusně siláckými frázemi, řeznickými frázemi — „tlápla na šij“ a podobnými lbeznostmi — poví, že realistický názor je zhoubný, vražedný, nesmyslný.

To je typický případ v literárním životě našem.

Pracuješ, působíš, píšeš léta, propaguješ svoji myšlenku, svůj sen, svoje přesvědčení, — a nikdo se ti *otevřeně, kritickou studií*, nepostaví. Nikdo nerozebere kriticky tvoji myšlenku, tvůj sen, tvoje umění, tvoji literaturu, tvůj styl, tvoji metodu, dívá se na věci života.

Ale stane se ti pouliční nehoda: dostaneš se třeba do sporu s vozkou nebo se ševcem o botu — a hned buď odpůrce nebo někdo třetí vyřítí se a „zkrítisuje“ tě sumárně a šťavnatě. *Nyní teprve* se dozvíš, čeho bys se snad nedověděl do smrti. *Nyní teprve* dostane se ti poznání, které by ti jinak ušlo a bez něhož bys zemřel: nyní dovíš se, že neumíš myslit a psát, že jsi kompilátor a zloděj, který opisuje cizí autory, že jsi verbalista a frázér, že to jde s tebou s kopce již deset let, že jsi plevel, která měla být dávno spálena. Teprve nyní — při věčné příležitosti boty, posluhy, vozky, spolkového manifestu nebo brožury, výborové schůze nebo jiných vysoce ideových objektů a procesů.

A ovšem také v příslušné ideové rubrice: buď v „zaslanu“ některého deníka nebo ve „feuilletonu“ některého obskurního týdeníka.

Jinde kritisuje člověk, má-li hlavu pokud možno nejjasnější, nejméně rozčilenou — u nás, když byl ušlápnut (nebo domnívá-li se, že byl ušlápnut) a kdy vše hněvem: tehdy jest nejvhodnější chvíle ke generální kritice *celého života a celého díla*. Jinde kritisuje se za jasné pohody, v jasných vodách, u nás naopak: *v zakalených*, jakmile se zdvihne *prach sensace*.

Ano: *sensace* — to je poslední příčina a smysl takovýchto projevů.

A kvůli ní mobilisují se „ideje“ — ubohé „ideje“! Jsou němé, chudinky, a nemohou se bránit: musí se dát zneužívat každému a kdykoli.

A kde jest namáhavo a nepohodlně obtěžovat se za touto platonskou pernatou zvěří, sáhne se docela blízko, a úspěch jest ještě velkolepější a bezprostřednější — elementárnější, jak se říká. Chytí se za štít a omluvu cosi, čemu se říká *temperament, umělecký temperament*, nebo výslovností kteréhosi česko-moravského genia: *tempr'ment*.

Báječný vynález: tento *tempr'ment*.

Není beztaktnosti, není nemyslivosti, není neslušnosti, která by se jím nedala omluvit, zpoetisovat, oblit nimbem. Obyčejný člověk řekl hloupost, dopustil se klepaření nebo nepoctivosti, pomluvy nebo nevkusu — básníka nebo beletristu „unesl však *temperament*“, básník nebo beletrista „překypěl *temperamentem*“.

Ano, *temperament* jest krásná věc, jenže nesmí se to slovo překládat do češtiny hrubostí, netesností nebo nešlechtěností mysli a srdce.

Krásná věc, jenže u všech kulturních národů začíná a končí *temperament* — *noblesou*. U nás jest tomu však v představách *tempr'mentistů* jinak: *tempr'ment* začíná jim teprve tam, kde noblesa přestává.

„I temperament jest čímsi vázán, a sice *taktem a rytířstvím*“, napsal Goethe, „jinak zvrhuje se v hrubou a nevkusnou frázovitost a odporné siláctví. A čím větší, čím kypivější jest temperament, tím větší má povinnost k taktu a vkusu a tím snáze zabředá bez nich v nešlechtěnou *surovost a klackovitost* jak v životě, tak v umění.“

Tolle, lege.

Taková je dnešní naše bilance. Jest celá vyslovena v těchto větách Goethových. Máme několik nadějných „*temperamentů*“ bez noblesy, taktu a kultury, pýchu všech literárních kavárén a hospod v drahé vlasti svatováclavské. Hotových championů v siláckých výpadech veršem a prózou. Čili goethovským slovníkem: nešlechtěných, nejemných frázérů a naturalistických netesanců, kteří svými samorostlými moresy okouzlují dobře česká srdce voborníkovsky kritických panen — *ale nemáme umění, nemáme kultury, nemáme stylu*.

Tito „*temperamenti*“ tropí různou *sensační* neřest: dělají literaturou, poesii a beletrii politiku, koketují jimi se všemi slabostmi dneška, vyštěkují občas „*temperamentními*“ projevy z novin, píší rádi články o různých otázkách („náboženské“, „ženské“, národní“ atd.) a krisích, „*náladové*“ projevy o velikých historických figurách — a vždycky ledabyle a špatně, nevkusně a nepromyšleně a last not least: *sensačně*.

Mají jeden společný znak: píšou *špatně*. Buď špatnou, frázovitou, novinářsky nabubřelou češtinou, pseudopoetickým bombastem nebo odpadkovými floskulemi a narázkami, jazykem odpadkového dneška.

Ale čeho nedovedou, jest toto: napsati opravdového, v sobě zceleného, ze sebe se vyvíjejícího díla, *skutečného uměleckého díla*, neseného organizační *vnitřních sil* — toho díla, jemuž říká Goethe *čisté, „rein“*, a o němž píše jinde, že musí být *nevinné a náměsíčné*.

A tito lidé okouzlují dnešní Čechy.

Ať žije *tempr'ment!*

A *čas* vem kulturu, umění, styl: jsou to po čertech nepohodlné věci a žádají let a let kázně, úsilí, intelektu!

„*Temperamentem*“ dosáhne se v Čechách všeho — a jak lacině!

Velmi nespravedlivě a neslušně vrhlo se na nás

v neděli jakési *zkyslé vrrr* ve své výměnkářsky rozšafné a bodré rubrice „*Domáchio kolovratu*“ v *Besedách Času*.

Přinesli jsme ve 4. čísle stručnou noticku o Březinově večeru v klubu Slavii, psanou s upřímnou sympatií k snahám literárně společenským v tomto spolku a na *jich podporu*. Tento referátek „*dohrál*“ bodrého libomudrce z „*Času*“. Prý jest *beztaktním* kritizovat „*soukromou společnost*“ ve veřejném listě a nikomu není přý nic po tom, „*jak se ona baví při zavřených dveřích*“.

Jaká staropanenská sentimentalita a netýkavkovitost — u tak starého husara, jako je „*Čas*“! Tento nesmysl napsal „*Čas*“, který nedělá snad osm pět let nic, než

že všecko a všechny v Čechách — soukromníky i spolky — kritisuje! To píše „Čas“, který ve svých venkovských dopisech přináší často kritiky i — o *silvestrovských zábavách* a třebaš některého *starobaráckého spolku* z kterési zapadlé Lhoty! „Čas“ rozčiluje se často nad tím, jak se baví společek o půl kopě členů a „při zavřených dveřích“, jak se baví ku př. Čtenářská beseda v Počátkách, soukromý spolek, po němž podle morálky „Času“ nic by nikomu nemělo být a který by neměl nikým být vyrušován ze svých anekdotářských turnajů — „Volné směry“ nesmějí přinést slušný referát o vnitřním a myšlenkovém životě ve spolku čítajícím na čtyři sta členů, jenž vystupuje s *kulturními aspiracemi a jako středisko inteligence!*

Rekriminovaná věta, která zarmoutila bez přičiny tolik lidí ve Slavii, nedotýkala se těch, kdož literární kulturu *mají, ani ji nikomu nebrala* — netýkala se těch, kdo by byli do této přednášky rádi přišli, kdyby byla veřejná — nýbrž jen těch, na něž bylo na valné hromadě veřejně žalováno, že do přednášek nechodí a že by nepřišli ani do těch, jichž si vyžadovala část členstva. Kultura literární byla tu stavěna jako Popelka proti kultuře hudební. Kdyby ti, jichž se věta dotkla, byli si přiznali upřímně, jak málo večerů bylo věnováno ve „Slavii“ právě literatuře, a kdyby namísto lichého rozčilování se a protestaření byli se zamyslili o nápravě — mohli jsme býti dnes o krůček dále.

Jak ostatně pan *vrrr* rozumí taktu, kterým mu přetékaají ústa, ukázal něco níže, tam, kde *literární činnost* a význam p. Martenův poráží vysoce věcnou kritikou jeho *oděvu!* „Roztomilý mladý muž francouzského stříhu a na malíčku nosí prsten s řetízem, na němž se houpá flaštička snad s voňavkou.“ Tak tedy rozumí literární kultuře a taktu „Čas“! To jsou ty „jemné moderní metody“, které nám doporučuje! Děkujeme za ně pěkně! Nám jsou prostě neslušností a beztaktností. Spolek „Slavia“ nesmí se kritizovat ani *principově*, ani *směrově* — ale *literát* musí strpět, aby kolovrátkář „Času“ kritisoval místo jeho literárních prací a myšlenek — jeho šaty a způsob, jakým se strojí!

„Čas“ *potom* jest ovšem velmi povoláním, aby nám dával lekce, jakými „jemnými uměleckými prostředky“ se kritisuje a štěpuje umělecká kultura. Prý již vymřeli učitelé, kteří stavěli žáky na „místa hanby“ a usazovali jich v „oslovských lavicích“! To napsal „Čas“ — který „místa hanby“ a „oslovské lavice“ přímo *systemisoval*: viz někdejší jeho stálou rubriku *Nepokradeš*, viz i nyní mezi denními zprávami různé stálé rubriky, v nichž s jemnocitem sobě vlastním šlechtí pro kulturu různé nepohodlné sobě osoby, viz i *přístoveňný způsob*, jakým užívá jmen svých odpůrců („zatuchlí Vlčkové“ i v tomto článku!)

Tedy: *lekce o taktu a jemnocitu* od „Času“ klidně, ale rozhodně a jednou provždy odmítáme.

A stejně odmítáme i všecko kostelnické klepaření a jesuitské počouchlosti kolovrátkářovy, kterými chce mistrovati nás, i ostatní mladou generaci. Je v tom mnoho farizejství, mnoho suffisance, mnoho umělecké beznervnosti, mnoho chudoby srdce i intelektu — mnoho těch duševních nečnosti, které smutně charakterisují *jednu větev* realismu. „Čas“ nadýmá se mezi řádky svým *zlatým středověcím*, na něž *jen on, jen on jediný* v Čechách udeřil a s něhož nesešel ani o píd, ani o píd, slyšte, ni vpravo, ni vlevo — jak smutnou pýchou se tu pyšní a jak žalostný umělecký a kulturní

názor tu bezděky odhaluje, chudák snad ani netuší! To jest stanovisko té mělké osvětářské pokrokovosti, té střizlivé, občansky ctnostné plochosti, která kdysi iritovala tolik Goetha, když se s ní setkal v podobě Nicolaiově, a která bude iritovat vždy všechny lidi umělecky založené a hlouběji cítící a myslící — a ti budou jí vždy psáti na hřbet *totéž*, co psal na hřbet Nicolaiovi Goethe!

Na neslušné a bezduché klepaření kolovrátkářovo, pokud se týče nás, odpovídáme jen *toto*: Za *módou* jsme se nehonili nikdy a nebudeme honiti nikdy. Nám šlo vždy jen o *umění*, o celé a ryzí umění, ať staré, ať nové. Kdo *čte* jen trochu pozorně „V. směry“ — což však nečiní patrně *vrrr* — ví, že „staré bohy“ — to jest velké staré umění — známe, milujeme a ctíme *nade všecko*, že se stále k němu odvoláváme a jeho nádherným duhovým obloukem měříme rozpětí a touhy svého dneška. Kdo čelil jen trochu pozorně naší studii o Munchovi,¹ ví také, že jsme jej postavili *proto* tak vysoko, že jest *starému velikému umění bližší*, než se zdálo u nás mělkým a tupým jeho soudcům. A kdo čelil naše glossy o současné výtvarné kritice české, ví, že jsme nesnižovali kritiku Munchových *proto*, že se postavili proti Munchovi, nýbrž *proto*, jak to učinili: jak bez charakteru, bez intelektu, bez citové i rozumové potence!²

Nerozumí-li pan *vrrr*, jak ubohým a bezduchým byl útok dra Harlasa, nemá prostě kritického intelektu a litujeme ho. Nečítá-li, kolik vnitřní planosti a bezcharakternosti bylo v *šikanách* (neboť ničím vyšším a silnějším to nebylo) p. Mádlových, téhož pána, který nalezl před uměleckou mediokritou p. Herčíkovou své ohřáté nadšení — neví prosle, co jest to umělecký charakter a umělecké svědomí. Zde nebylo žádné slovo odsouzení dosti příkré: neboť šlo o člověka, který si hraje na moderního kritika a koketuje s přísnými a čistými uměleckými kritérii — šlo o to, demaskovat duševní zonglérství a nečisté kompromisnictví!

Napsali jsme doslova: „Neztracuju kritika, který se postavil proti Munchovi, jen proto, že se postavil proti němu. Naopak: kritik *má svaté právo*, vztýčiti se proti zjevu nesympatickému a protilehlému, opřít se mu zcela a naprosto, býti subjektivním do krajnosti, individualistou na nůž! Ano — ale za jednou podmínkou: že stojí charakter proti charakteru, intelekt proti intelektu, skála proti skále! *Že potence charakterná a myslivá* — ne-li tvořivá — jest přibližně stejná. . .“ A právě nedostatek této potence byl to, co jsme vytkli největší většině současné výtvarné kritiky české — a vytkli *nejplnějším právem*: na tom nezmění ani joty náhlá tichošlápsky-farizejská filosofie kolovrátkářova z „Času“.

25. 5. 1905.

1 - [Viz Boje o zítřek, 7. vyd. 1950, str. 169—178.]

2 - [Viz zde str. 60—61.]